

NEUS FAURA

ELS ANGLICISMES FUTBOLÍSTICS
A LA PREMSA CATALANA FINS AL 1936

Partint de la classificació en anglicismes patents i anglicismes no patents, descrita al meu treball publicat al segon volum de la *Miscel·lània Badia i Margarit*,¹ analitzaré ara el segon grup d'anglicismes, és a dir els no patents.

I. ANGLICISME NO PATENT O CALC SEMÀNTIC

Entenem per anglicisme no patent o calc semàntic tota forma consistent en una unitat o diverses unitats lèxiques catalanes que imiten l'esquema formal o el significat d'un mot o expressió anglesos. L'anglicisme no patent opera, doncs, només en el pla del contingut, i no en el de l'expressió.

La preferència pel mot propi en lloc del forà és facilitada, en principi, per una diferència remarcable d'estructura fonètica, morfològica i sintàctica (aquesta darrera en el cas de compostos) entre la llengua anglesa i la catalana. Diu Weinreich:

A language with many restrictions on the form of words may be proportionately more resistant to outright transfer and favor semantic extension and loan translation instead. Such resistance would, of course, be a function not of the structure of the recipient language, but

1. El present treball constitueix, de fet, la segona i darrera part del treball del mateix títol aparegut a *Estudis de llengua i literatura catalanes*, X (*Misc. Antoni M. Badia i Margarit*, 2), Montserrat, 1985, pp. 145-190.

of the difference in the structures of the recipient and source language.²

No obstant això, ja hem vist com, sovint, aquesta diferència no ha estat obstacle perquè un anglicisme patent hagi estat tanmateix integrat i, sovint, ni tan sols substituït.³ En la integració d'un anglicisme patent o en la seva substitució pel corresponent calc, a més a més dels condicionants fonètics, morfològics, semàntics o estilístics, ha jugat també el seu paper el factor cronològic. Aquest aspecte el considerarem al final de l'article.

II. GLOSSARI

Observacions prèvies

Els criteris i l'ordre establert en aquest glossari són els següents:

- A. L'entrada del mot serà en la forma normativa. En cas que aquesta no existeixi, serà en la forma documentada a la premsa, i anirà seguida de la categoria gramatical.
- B. A continuació apareixeran les dades següents:
 1. Definició breu.
 2. Forma anglesa de la qual prové el calc amb la referència corresponent de l'OED. En cas que el sentit del mot anglès no sigui el mateix que ha adquirit en català, es farà constar aquest fet explícitament. Si el sentit és el mateix, anirà seguit de l'abreviatura mat. sign.
 3. Diccionaris en què es troba enregistrar.
 4. Exemples de diferents contextos, respectant l'ortografia original.
 5. Primera datació del mot.
 6. Observacions.

2. Uriel Weinreich, *Languages in Contact: Findings and Problems*, La Haia-París, 1970', p. 61.

3. Vegeu en aquest sentit les pàgines 189-190 de la *Misc. Badia*.

Derivats, apartat que, al seu torn, presentarà les dades amb el mateix ordre que acabem d'exposar.

- C. En cas que algun d'aquests punts no tingui contingut, no serà inclòs a la relació.
- D. Els models anglesos de tots els anglicismes no patents consten al glossari d'anglicismes patents (*Misc. Badia*), excepte els d'*ala*, *centrar*, *exterior*, *extrem*, *interior*, *línia* i *marcar*, que no han estat utilitzats.

ALA *fem.*

1. (a) Posició dels davanters a cada un dels costats del centre.
(b) Per extensió, jugador que ocupa aquesta posició.
2. De *wing*, mat. sign. (*OED*, II, 7, b).
3. *DLC*, *GEC* (només en l'acc. a)
4. (a) «Ha excellit (...) el centre-mig Kramphold, ben secundat per les ales» (*La Veu de Catalunya*, 2-I-1925, p. 9).
(b) «Es distingiren el mig centre i l'ala dreta davanter» (*La Veu de Catalunya*, 7-I-1925, p. 2).
«Els millors són l'ala esquerra (...) i el davanter centre» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 5).
5. (a) 1925 (*La Veu de Catalunya*, 2-I, p. 9).
(b) 1922 (*La Raça*, 1, 26-XII, p. 5).
6. El terme *ala*, en l'acc. (a), com també el seu equivalent anglès *wing*, prové del llenguatge militar: la comparació d'un equip de futbol amb un exèrcit és tan fàcil que el terme *ala* adquireix aquest nou sentit metafòric sense posar-hi resistència. La qüestió és, però, si en aquest nou sentit es tracta d'un calc o d'una extensió semàntica que ha sofert internament aquest mot en català. Però per tal com la terminologia anglesa de futbol és òbviament ben anterior a la catalana (en aquest cas concret, l'*OED* dona el 1899 com a any de la primera datació de *wing* en aquest sentit), no pot ser exclosa la influència anglesa en el nou sentit d'aquest mot.
Pel que fa a l'acc. (b), es podria tractar simplement d'un fenomen de metonímia (el nom de la posició passa a designar el nom del jugador que l'ocupa) desenvolupat també internament en català. Però

el fet que en anglès es donen altres casos semblants a aquest (per exemple, *back*, *half-back* o *forward*, adoptats en català precisament en el sentit de jugadors que ocupen aquesta posició) no fa excloure la possibilitat que el sentit (b) d'*ala* no hagi aparegut també gràcies al model anglès.

ÀRBITRE *masc.*

1. Persona que dirigeix un partit, interpretant les regles de joc i sancionant-ne les transgressions.
2. De *referee*, mat. sign. (OED, 3, b).
3. DLC, Fabra, GEC.
4. «Actuant d'àrbitre en Carulla, estigueren els equips compostos per (...)» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 2).
«(...) havent hagut d'intervenir la guàrdia civil, la qual detingué l'àrbitre Ramon Alvarez» (*La Veu de Catalunya*, 13-I-1925, p. 8).
5. 1920 (*La Veu de Catalunya*, 19-I, p. 7).
6. El cas d'àrbitre presenta un problema semblant al d'*ala* que acabem de veure. Tractant-se d'un terme, tant en anglès com en català, provinent del llenguatge jurídic, el seu pas a la terminologia futbolística podria haver estat un fenomen intern al català. Com en el cas anterior, però, m'inclino a pensar que ha estat el mot anglès l'origen d'aquest nou ús.

Una altra possibilitat seria que el mot hagués aparegut com a conseqüència d'haver estat ja usat anteriorment el verb corresponent *arbitrar* (1916). En qualsevol cas, però, la inspiració anglesa hi és probable.

Derivats

arbitrar *v. trans. i intrans.*

1. Dirigir un partit en qualitat d'àrbitre.
3. DLC, Fabra, GEC.
4. «(...) partit que serà arbitrat pel "goalkeeper" internacional en Ricart Zamora» (*Barcelona Sport*, 1, 28-IX-1922, p. 7).

«Arbitrà en Lloveras, imparcial» (*La Veu de Catalunya*, 19-I-1920, p. 7).

5. 1916 (*Catalunya Sportiva*, 1, 21-XI, p. 4).
6. Malgrat existir en anglès el verb *to referee* amb aquest mateix sentit, considero poc probable que *arbitrar* sigui un calc d'aquest verb. Tenint en compte que el mot del qual deriva, o sigui, *àrbitre*, entrà més tardanament que el derivat (a causa, potser, de la bona integració de *referee* o *refli*), el nou sentit d'*arbitrar* podria ésser degut a una extensió semàntica del verb català provocada no pel verb corresponent anglès, sinó precisament pel substantiu anglès *referee*.

arbitratge *masc.*

1. Acció d'arbitrar.
4. «Arbitratge, mal vinatge» (*Orsai*, 1, 7-II-1924, p. 7).
«L'arbitratge de l'àrbitre holandès Sr. Boas fou la nota més bonica de la tarda» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 6).
5. 1922 (*Catalunya Sportiva*, 18-IX, p. 7).

BRUT *adj.*

1. Dit del joc que es val de trucs no permesos per les regles.
2. De *foul (play)*, mat. sign. (*OED*, III, 14, b).
3. *DLC*, *Fabra*, *GEC* (com a adverbí en l'expressió *jugar brut*).
4. «En el joc *brut* s'ha distingit Torregrossa» (*La Rambla*, 1, 10-II-1930, p. 2).
5. 1930 (mateix lloc i data anteriors).
6. Ha estat documentat només en l'esmentada ocasió. Podria tractar-se també d'un calc de l'adjectiu anglès *foul* l'adjectiu català *lleig*, de l'exemple següent: «Per una entrada *lletja* de Batista a Goyguru es castiga com a *penalty* i el converteix Urive en gol» (*La Veu de Catalunya*, 18-I-1925, p. 3).

CÀSTIG *masc.*

1. Penal.
2. De *penalty*, mat. sign. (*OED*, 2, c).

4. «El primer gol del Santander fou aconseguit de càstig» (*Xut!*, 378, 21-I-1930, p. 11).
5. 1930 (mateix lloc i data anteriors).
6. Tenint en compte que cap a l'època en què apareix aquesta forma el seu sinònim *penal* ja estava força arrelat, el mot *càstig* només pot justificar-se per un afany efectista que ja no té, segurament, el mot *penal* cap a aquestes dates.
Una certa inspiració en el mot anglès *penalty* veig també en l'expressió *pena capital* de l'exemple següent: «Repelleix admirablement la pilota (...) amb les mans i, naturalment, *pena capital* contra Zamora» (*La Veu de Catalunya*, 9-II-1920, p. 11).

CENTRAR *v. intrans.*

1. Llançar la pilota cap al centre de la línia davantera.
2. De *to centre*, mat. sign. (*OED*, II, 7).
3. *DLC*, *GEC*.
4. «(...) aquest *centra* a l'Olivella (...)» (*Xut!*, 25, 10-V-1923, p. 8).
5. 1918 (*C. D. Júpiter*, 6, juliol, p. 3).
6. Ha estat també documentat una vegada amb el sentit de xutar la pilota des del centre del camp per a començar el partit: «Comença la segona part *centrant* el Júpiter» (*Catalunya Sportiva*, 1, 21-XI-1916, p. 4).

Derivats

centre *masc.*

1. Acció i efecte de centrar.
4. «Un bon *centre* de Gartí no l'aprofita Rediu per excés de cobdícia pilfiant» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 2).
5. 1922 (mateix lloc i data anteriors).
6. Aquest mot podria tractar-se d'un calc de l'anglès *centre*, però el fet que el català *centre* no tingui en cap altre cas el sentit d'acció de centrar fa pensar en un derivat postverbal de *centrar*, coincidint així la seva forma amb la del substantiu ja existent.

centrada *fem.*

1. Acció i efecte de centrar.
4. «Aprofitant una bona *centrada* d'en Sagi (...)» (*Xut!*, 22, 19-IV-1923, p. 3).
5. 1923 (mateix lloc i data anteriors).

DAVANTER *masc.*

1. Jugador situat a la línia davantera o d'atac.
2. De *forward*, mat. sign. (OED, C, 4).
3. *DLC*, *GEC*.
4. «Però el *davanter* terrassenc aconsegueix arrabassar-li [la pilota] de les mans» (*La Veu de Catalunya*, 23-II-1920, p. 9).
«En conjunt, els *devanters* desenrotllen un joc correctíssim» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 5).
«(...) però un instant abans, el *davanter centre* racingista aconsegü xutar» (*La Veu de Catalunya*, 7-I-1925, p. 2).
«Garcia, el *davanter centre* palafrugellenc (...)» (*La Rambla*, 1, 26-XII-1930, p. 5).
5. 1908 (*Sports*, 1, 15-II, p. 6).
6. L'element *centre* podria ésser degut a una el·lipsi de l'element adjectival «del centre», però en aquest cas és més probable que tota l'expressió *davanter centre* hagi estat motivada pel compost anglès *centre-forward*, pel fet que no ha estat mai usat l'adjectiu «central» aplicat a un davanter (sí que s'aplica, en canvi, a un defensa). Ha estat també documentada la forma *davanter mig* (*Xut!*, 13, 15-II-1923, p. 3).

Derivats

davantera *fem.*

1. Conjunt dels davanters.
2. De *forward line*, mat. sign. (OED, *line*, sb,² III, 20).
3. *DCVB*, *DLC*, *GEC*.

4. «(...) fent la *davantera* algun atac i molts "offsides"» (*La Veu de Catalunya*, 12-I-1925, p. 7).
«A la *davantera*, García fou el més encertat» (*La Rambla*, 1, 10-II-1930, p. 7).
5. 1923 (*Xut!*, 7, 4-I, p. 4).
6. *Davantera* és el resultat d'una el·lipsi de l'expressió *linia davantera*, que seria l'anglicisme semàntic complet de *forward line*. Expressió provinent, tant en anglès com en català, del llenguatge militar, el problema que es planteja és el mateix que hem apuntat en el cas d'*ala*. L'expressió sencera ha estat documentada una mica abans que la seva el·lipsi (*Barcelona Sport*, 1, 28-IX-1922, p. 6).

EQUIP *masc.*

1. Conjunt de jugadors que, disposats d'una manera determinada, disputen un partit.
2. De *team*, mat. sign. (*OED*, II, 4, b).
3. *DLC*, *GEC*.
4. «(...) un *equip* que es fa mereixedor de les simpaties de tothom» (*Xut!*, 65, 14-II-1924, p. 11).
«(...) un interessant i renyit partit entre el primer *equip* d'aquest club» (*Barcelona Sport*, 1, 28-IX-1922, p. 7).
«A les tres se posaren en línia'ls dos *equips*» (*La Veu de Catalunya*, 5-I-1910, p. 2).
5. 1910 (mateix lloc i data anteriors).
6. En relació amb la possibilitat que el sentit esportiu d'aquest mot no es tractés, com tot el mot, també d'un gal·licisme, vegeu l'apartat IV («Anglicismes que han penetrat a través del francès»), n. 8.

EXTREM *masc.*

1. Jugador situat a cada una de les parts exteriors de la davantera.
2. D'*outside*, mat. sign. (*OEDS*, B, 1, b).
3. *DLC*, *GEC*.
4. «Domènec s'apodera de la pilota donant-la a l'*extrem*» (*La Veu de Catalunya*, 6-I-1925, p. 7).

«La línia davantera fa en aquests moments coses molt boniques, sobretot l'*extrem dret*» (*La Veu de Catalunya*, 7-I-1925, p. 2).

«Destacà, a més, per la seva ineficàcia l'*extrem dreta* Toron» (*La Rambla*, 4, 3-III-1930, p. 2).

5. 1922 (*La Raça*, 1, 26-XII, p. 6).

6. Ha estat documentada també la forma *exterior*, la qual, si bé és anterior (*Sports*, 2, 22-I-1908, p. 21) a *extrem*, és menys freqüent que aquesta.

La utilització com a element adjectival del substantiu *dreta* (en lloc de l'adjectiu *dret*) és deguda a una ellipsi de «de la dreta». Com en el cas de *davanter centre*, pot haver-hi influït, però, tota l'expressió anglesa *outside-right*.

FALTA *fem.*

1. Infracció del reglament.

2. De *fault* (OED, 5, «Something wrongly done»).

3. DLC, GEC.

4. «Broto (...) fa una *falta* descarada a Unamuno, que castiga Melcon amb penalty» (*La Rambla*, 3, 24-II-1930, p. 2).

«L'àrbitre va castigar dues de les moltes *faltes* comeses pels alemanys» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 7).

5. 1908 (*Sports*, 4, 7-III, p. 53).

FORA *adv.*

1. Més enllà de les línies que delimiten el camp (referit sempre a la pilota quan sobrepassa aquests límits).

2. D'*out*, mat. sign. (OED, II, 15).

3. DLC, GEC (amb la categoria gramatical de masculí i definit com a falta que es produeix en sobrepassar la pilota aquests límits).

4. «Si els xuts de l'Arocha, d'en Bestit (...) en lloc d'anar a *fora*, o al pal, o a les mans del porter (...)» (*Xut!*, 379, 28-I-1930, p. 10).

«Aman tira el córner contra l'Atlètic, recollint Serra i anant la pilota *fora*» (*La Veu de Catalunya*, 13-I-1925, p. 8).

5. 1925 (mateix lloc i data anteriors).

6. No ha estat mai documentat aquest mot en el sentit de falta que

donen *DLC* i *GEC*. Per contra, sí que el seu model anglès ha estat documentat amb aquest sentit.

INTERIOR *masc.*

1. Jugador de la *davantera* situat entre el *davanter centre* i els extrems.
2. D'*inside*, mat. sign. (OEDS, B, e).
3. *DLC*, *GEC*.
4. «El defensa esquerra i l'*interior dreta*, al nostre entendre, foren els millors» (*La Publicitat*, 4, 30-IV-1923, p. 4).
«El millor en l'atac és l'*interior esquerra*, Giebisch, xutador formidable» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 6).
«En el match de demà alinearan Patek, el formidable *interior dreta* i el millor element amb què compta (...)» (*La Veu de Catalunya*, 1-I-1925, p. 9).
5. 1908 (*Sports*, 4, 7-III, p. 56).
6. Com en el cas de *davanter centre* i *exterior dreta*, també aquí els elements adjectivals *dreta* i *esquerra* poden ésser deguts a ellipsis o bé tota l'expressió ésser un calc directe de les expressions angleses *inside-right* i *inside-left*.

JUTGE *masc.*

1. Àrbitre.
2. De *referee*, mat. sign. (OED, 3, b).
4. «Y començà'l partit actuant de *jutge* don Artur Witty» (*La Veu de Catalunya*, 5-I-1910, p. 2).
«La ignorància de les regles de futbol en els *judges* és causa dels conflictes que cada dia hi han als camps de futbol» (*Catalunya Sportiva*, 21-XI-1916, p. 2).
5. 1908 (*Sports*, 2, 22-II, p. 21).
6. Mot provinent del lèxic jurídic, com el cas d'*àrbitre*, i que és usat com a sinònim d'aquest, principalment durant les dues primeres dècades de segle. Els anys vint i trenta és més corrent, com a calc de *referee*, de trobar la forma *àrbitre*.

Derivats

jutjar *v. trans.*

1. Arbitrar.
4. «(...) així com l'àrbitre que ha de *jutjar* aquest encontre» (*La Veu de Catalunya*, 3-I-1925, p. 7).
«(...) com *se jutgen* els partits a l'estranger» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 6).
5. 1916 (*Catalunya Sportiva*, 1, 21-XI, p. 3).

LÍNIA *fem.*

1. Conjunt dels jugadors en un cert ordre.
2. De *line*, mat. sign. (*OED*, sb,² III, 20).
4. «Les seves *línie*s es mouen amb un encert meravellós» (*Barcelona Sport*, 1, 28-IX-1922, p. 4).
5. 1922 (mateix lloc i data anteriors).
6. Mot usat sobretot amb un complement:
 - línia d'atac (*Xut!*, 7, 4-I-1923, p. 5)
 - línia davantera (*Barcelona Sport*, 1, 28-IX-1922, p. 3)
 - línia de defensa (*La Veu de Catalunya*, 5-I, p. 7)
 - línia de defenses (*La Veu de Catalunya*, 19-I-1925, p. 4)
 - línia defensiva (*La Veu de Catalunya*, 1-I-1925, p. 9)
 - línia de mitjos (*Xut!*, 68, 5-III-1924, p. 4)
 - línia mitja (*La Veu de Catalunya*, 12-I-1925, p. 7).
 Ha estat documentada també la forma *ratlla* (potser per hipercorrecció d'un suposat castellanisme?):
 - «Les seves *ratlles* jugaven amb més compenetració» (*La Nau dels Esports*, 1, 7-X-1929, p. 2).
 - «La *ratlla de mitjos* tingué molta feina a contenir la davantera de l'Europa» (*La Rambla*, 10-III-1930, p. 2).

Derivats

alinearse *verb pron.*

1. Situar-se en línia.
4. «Els equips s'aliniaren així (...)» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 7).
5. 1916 (*Catalunya Sportiva*, 21-XI, p. 4).

MÀ *fem.* (i també MANS, *fem. pl.*)

1. Falta comesa per haver tocat la pilota amb la mà.
2. De *hands*, 'mans' (OED, B, I, 3, «In reference to action performed with hands, and hence to action generally»).
4. «Ortiz dona una mà, i el càstig el tira Pololo, parant Picoregui» (*La Veu de Catalunya*, 13-I-1925, p. 8).
«I el mateix succeí amb un altre penalty que tornà a castigar l'equip català per una mà de Walter» (*La Rambla*, 10-III-1930, p. 2).
«(...) castigant tot seguit unes mans d'en Sancho» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 6).
5. 1916 (*Catalunya Sportiva*, 1, 21-XI, p. 3).
6. És l'únic cas en què un calc és documentat amb anterioritat al seu corresponent anglicisme patent.⁴

MARCAR *v. trans.*

1. Seguir de prop un jugador contrari per tal de restar-li tota possibilitat d'acció.
2. De *to mark*, mat. sign. (OED, III, 15, c).
3. DCVB, DLC, Fabra, GEC.
4. «(...) dels mitjos que *marcaven* incansablement als contraris» (*La Veu de Catalunya*, 5-I-1910, p. 2).
«En Sancho va estar bé malgrat la seva tasca difícil com era de *marcar* a en Schaffer» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 5).
5. 1910 (*La Veu de Catalunya*, 5-I, p. 2).

4. Vegeu-ne una possible explicació a l'article *hands*, ap. 8, de la *Misc. Badia*, p. 174.

MIG *masc.*

1. Jugador situat a la línia mitja, entre la defensa i la davantera.
2. De *half-back*, o simpl. *half*, mat. sign. (OED, *half-*, II, i).
3. DLC, GEC.
4. «(...) passant *mitjos* i defenses contraris i aconseguint un gol esplèndid» (*La Veu de Catalunya*, 2-II-1920, p. 9).
«Els *mitjos*, oportunitíssims, servien admirables i precises pilotes a l'atac» (*Barcelona Sport*, 1, 28-IX-1922, p. 4).
«Es distingiren pels vencedors el *mig centre* debutant Tomàs (...)» (*La Rambla*, 3-III-1920, p. 2).
«Els *mitjos* en conjunt són molt fluïxos; l'únic que va fer quelcom de bo en els dos partits fou el *mitg dreta* Pianc» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 6).
«Si jo hagués de nomenar l'equip representatiu d'Europa, el *mig esquerra* seria en Samitier» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 4).
5. 1908 (*Sports*, 2, 22-II, p. 21).
6. Els compostos *mig centre*, *mig dreta* i *mig esquerra* es poden explicar pel mateix procediment que *extrem* i *davanter*, tenint en compte llurs possibles models anglesos *centre-half*, *right-half* i *left-half*, respectivament.
Altres formes documentades:
centre de mitjos (*Sports*, 4, 7-III-1908, p. 56). Aquesta forma sembla una traducció de *centre-half* que no ha canviat l'estructura perifèrica de l'expressió anglesa (adjectiu-nom) per l'estructura central (nom-adjectiu) que necessita en català.
centre-mig (*La Veu de Catalunya*, 2-I-1925, p. 4). Forma explicable per la mateixa raó que el cas anterior.
mitjos ales (*La Nau dels Esports*, 1, 7-X-1929, p. 3).
mig ala dreta (i esquerra) (*Xut!*, 26, 17-V-1923, p. 7).
mitjans (*La Veu de Catalunya*, 9-I-1925, p. 2).

PORTA *fem.*

1. Espai delimitat per tres pals, dos de verticals i un de travesser, dins del qual cal introduir la pilota per aconseguir un gol.
2. De *goal*, mat. sign. (OED, 3).

4. «Un accident comès davant de la *porta* (...)» (*Sports*, 4, 7-III-1908, p. 53).
«Lograren arribar fins a la *porta* contrària» (*La Veu de Catalunya*, 7-II-1915, p. 3).
«La pilota cançonejava davant la *porta* de l'Estruch» (*La Veu de Catalunya*, 12-I-1920, p. 2).
5. 1908 (*Sports*, 4, 7-III, p. 53).
6. Altres formes documentades:
porteria (*Xut!*, 3, 7-XII-1922, p. 3). És la forma que recullen *DLC*, *Fabra* i *GEC*.

Derivats

porter *masc.*

1. Jugador que defensa la porta.
3. *DCVB*, *DLC*, *Fabra*, *GEC*.⁵
4. «El gol de la victòria l'assoleix el bàndol català per mitjà d'en Domènec (...) i del *porter* basc» (*La Veu de Catalunya*, 2-II-1920, p. 9).
«Seguit de la parella de defenses i del *porter*» (*La Rambla*, 1, 10-II-1930, p. 2).
5. 1908 (*Sports*, 1, 15-II, p. 6).
6. Malgrat la forma anglesa *goal-keeper* que podria ser la que li hagués donat origen, la forma *porter* fa pensar més aviat en una extensió semàntica d'aquest mot inspirada pel nou sentit de *porta*, del qual deriva.

III. TIPOLOGIA

Partint del criteri de la relació formal i de contingut dels anglicismes no patents amb llur model, se'n poden establir tres tipus diferents:⁶

5. *DLC*, *Fabra* i *GEC* defineixen *porter* com a 'jugador que defensa la porta', però l'entrada corresponent de *porta* no inclou el sentit esportiu que té en la definició de *porter*, sentit que sí que és inclòs a *porteria*. El *DCVB*, per contra, defineix *porter* com a 'jugador encarregat de defensar la porteria', i no dóna a *porteria* (ni a *porta*) el sentit que té en aquella definició.

6. Les classificacions que fan els lingüistes d'aquest tipus de manlleu són molt

El calc semàntic *per homologia* és aquell el significat del qual no presenta cap mena d'analogia formal amb el significat del seu model anglès, però ambdós mots posseeixen un sema comú.

El calc semàntic *per analogia* és aquell el significat del qual presenta una analogia formal amb el significat del seu model anglès, i tots dos mots posseeixen, a més, un sema comú.

El calc semàntic *per homofonia* és aquell el significat del qual presenta una analogia formal amb el seu model anglès sense posseir, però, ambdós mots cap sema comú.

Així, segons aquests tres tipus, la classificació dels anglicismes no patents establerts al glossari serà la següent:

Calcs semàntics per homologia:

Ala, àrbitre, brut, càstig, davanter, equip, extrem (o exterior), fora, interior, jutge, mà (o mans), mig, porta.

Calcs semàntics per analogia:

Centrar, falta, línia.

Calcs semàntics per homofonia:

Marcar.

Els calcs semàntics per homologia i per analogia són, de fet, extensions semàntiques de llur propi significat. Que els primers siguin més nombrosos que els segons pot ésser degut al fet que els casos de paronímia etimològica entre el lèxic futbolístic català i anglès són escassos (no és pas així en altres camps, ja que el lèxic anglès conté un percentatge molt elevat de paraules d'origen llatí). *Marcar*, en canvi, no representa pas una extensió semàntica, sinó l'adquisició d'un nou sema: el sentit anglès de *to mark* ('observar, seguir de prop') no té cap relació amb el sentit català de *marcar* ('posar una marca, un senyal').

diverses i depenen molt sovint del *corpus* en què basen la investigació i de la terminologia de què poden disposar en llurs llengües. Vegeu en aquest sentit Notburga Bäcker, *Probleme des inneren Lehnnguts dargestellt an den Anglizismen der französischen Sportsprache*, Tübingen, 1975, pp. 10-87.

IV. ANGLICISMES QUE HAN PENETRAT A TRAVÉS DEL FRANCÈS

Hi ha encara un cert nombre de mots que el català ha manllevat al francès, però que en aquesta llengua constitueixen, al capdavant, anglicismes semàntics.⁷ Són els següents:

AVANT *masc.*

1. Davanter.
2. D'*avant*, mat. sign. i aquest, al seu torn, de *forward* (Bäcker, p. 142).
4. «(...) comptant en son si a sis jugadors internacionals entre ells el portentós *avant* Schaffer» (*Barcelona Sport*, 1, 28-IX-1922, p. 7).
5. 1922 (mateix lloc i data anteriors).
6. Malgrat que en català el mot *avant* només té la categoria gramatical d'adverbi, la seva analogia semàntica i formal amb el seu model francès és el que li ha donat aquest nou sentit.

COP FRANC *masc.*

1. Xut lliure amb què es castiga una falta.
2. De *coup franc*, mat. sign., i aquest, al seu torn, de *free kick* (Bäcker, p. 200).
4. «El segon gol va aconseguir-lo l'extrem dreta dels alemanys d'un *cop franc*» (*La Raça*, 1, 26-XII-1922, p. 7).
«Un *cop franc* contra el martinenc el tira en Samitier, ras i potent, apuntant-se el primer gol de la tarda» (*La Veu de Catalunya*, 12-I-1925, p. 7).
5. 1922 (*La Raça*, 1, 26-XII, p. 7).
6. Ha estat també documentada en una ocasió l'expressió sinònima de l'anterior *cop de càstig*, possible traducció del *coup de punition* (de *penalty kick*, Bäcker, p. 193 i Becker, p. 204), si bé el sentit que

7. Com a referència documental de l'origen anglès dels mots francesos citats a l'apartat 2 de cada article, em basaré en els glossaris de Notburga Bäcker, *op. cit.*, i Karheinz Becker, *Sportanglizismen im modernen Französisch*, Meisenheim am Glan, 1970.

té en l'exemple documentat, és a dir, el de 'xut lliure tirat des de fora de l'àrea de gol', no és el mateix que té en francès, o sigui, 'xut de penal':

«Hi ha un *cop de càstig* contra els hongaresos i baixen tots a defensar la porta» (*La Veu de Catalunya*, 28-I-1925, p. 2).

FORA DE JOC *adv. i masc.*

1. Posició irregular d'un jugador en la qual no li és permès d'actuar.
2. *D'hors-jeu*, mat. sign., i aquest, al seu torn, d'*off-side* (Becker, p. 196).⁸
3. *DLC*, *GEC*.
4. «Són assenyalats dos *fora de joc* seguits contra el davanter centre francès» (*La Rambla*, 3, 24-II-1930, p. 2).
«Però la desgraciada intervenció d'en Bau, que s'havia col·locat *fora de joc*, fa que el penalty es repeteixi» (*La Veu de Catalunya*, 16-II-1920, p. 13).
5. 1920 (mateix lloc i data anteriors).

Classificant aquests anglicismes de penetració per via francesa segons la tipologia aplicada a la resta d'anglicismes no patents, tindrem *avant* i *cop franc* com a casos d'analogia, i *fora de joc* com a cas d'homologia, en aquesta ocasió, però, en relació amb el seu model francès.⁹

8. Aquest autor el considera una *Lehnübertragung*, és a dir, un calc que consisteix en la traducció literal d'una part i lliure d'una altra part del model estranger («*Lehnübertragungen geben das fremde Modell teils wörtlich teils frei wieder*», p. 312).

9. Tot i que seria possible afegir en aquest apartat el terme *equip*, ja que es tracta d'un mot que el català manlevà al francès (vegeu Joan Coromines, *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, vol. II) i que també en francès aquest nou significat és degut a l'anglès (Bäcker, p. 243), el fet que el nou sentit esportiu del terme hagi aparegut molt aviat (1910) i no pas coincidint cronològicament amb aquests altres tres termes fa pensar que la influència de l'anglès *team* sobre el català fou directa i no pas tenint com a intermediària el francès.

V. ALGUNS TERMES PENDENTS DE CLASSIFICACIÓ

Els termes *defensa* i *partit*, contràriament a la resta de la terminologia, semblen haver-se incorporat al vocabulari futbolístic sense partir d'un model anglès clar.

Pel que fa a *defensa*, que substitueix el terme anglès *back*, és possible que el seu origen (primera documentació: *Sports*, 5, 14-III-1908, p. 70) fos degut a un símil de la funció que realitza aquesta línia en el camp de joc amb l'estratègia militar (ja n'hem vist també algun altre cas, per exemple, *ala*), i que per metonímia hagués passat a designar el nom del jugador que té per missió de defensar.¹⁰

I, com a substitut del terme anglès *match*, predomina a tota l'època estudiada el mot català *partit* (primera documentació en relació amb el futbol: *Los Deportes*, 31-XII-1899, p. 43), encara que en els seus primers temps no era el més corrent el sentit de confrontació esportiva que es generalitzà més endavant (gràcies a *match*, potser?), sinó simplement el de joc o jugada, com mostra l'exemple citat a continuació:

«S'hi juga l'últim *partit* de la primera part del concurs de Júnior, que casualment té la importància d'un *partit* definitiu» (*Sports*, 5, 15-III-1908, p. 72).

10. En francès, el nom d'aquest jugador és *arrière*, calc evident de *back*, però en italià i en alemany les seves formes coincideixen amb el català i el castellà: *Verteidiger* (literalment *defensor*) i *difensore* (també *terzino*), respectivament.

VI. QUADRES CRONOLÒGICS COMPARATIUS DELS ANGLICISMES
PATENTS I DELS ANGLICISMES NO PATENTS

QUADRE I

Anglicismes patents i llur substitució pels corresponents calcs

	fins al 1910	1911-1920	1921-1930	1931-1936
back	X			
defensa	X			
fault	X			
falta	X			
forward	X			
davanter	X			
foul			X	
brut *			X	
free kick	X			
cop franc			X	
gol (sentit a)	X			
porta	X			
goal-keeper	X			
porter	X			
half-back	X			
mig	X			
hands			X	
mans		X		
matx	X			
partit	X			

off side	X	
fora de joc		X
out	X	
fora		X
penal	X	
càstig *		X
pena capital *		X
referee	X	
àrbitre		X
jutge	X	
tim	X	
equip	X	

QUADRE II

Anglicismes patents no substituïts

	fins al 1910	1911-1920	1921-1930	1931-1936
blocar			X	
challenger *			X	
còrner		X		
dribbling			X	
esprint			X	
futbol	X			
gol (sentit b)	X			
kick		X		

linesman	X	
score		X
supporter *		X
xut	X	

QUADRE III

Anglicismes no patents el model anglès
dels quals no ha aparegut mai

	fins al 1910	1911-1920	1921-1930	1931-1936
ala			X	
centrar		X		
exterior	X			
extrem			X	
interior	X			
línia			X	
marcar	X			

* Documentats només una vegada.

Podem destacar del quadre I que, dels 15 casos d'anglicismes, 9 presentaren durant la mateixa dècada llurs formes patents i no patents (8 durant la primera dècada de segle i 1 durant la dècada 1921-1930), i els 6 restants les presentaren en dècades diferents.

Entre els del primer grup, s'hi poden comptar tots els que designen noms de jugadors segons llur posició en l'equip (*back/defensa*, *forward/davanter*, *goal-keeper/porter* i *half-back/mig*) com també *matx/partit*, *tim/equip*, *gol* (sentit a)/*porta* i *fault/falta*, casos tots (excepte el de *fault/falta*, que alternaren contínuament) en què l'anglicisme no pa-

tent desplaça normalment el patent o bé sovint el limita a contextos estilístics.¹¹

Entre els del segon grup, s'hi poden comptar els anglicismes patents molt utilitzats i, en general, amb formes orals i gràfiques integrades al català: *free kick/cop franc*, *off side/fora de joc*, *out/fora*, *penal/càstig*, *pena capital* (documentats només en una ocasió) i *referee/àrbitre*, *jutge* (aquest darrer usat només als primers temps). Si afegim encara a aquests casos els de *futbol*, *gol* (sentit b), *linesman* i *xut* (que apareixen al quadre II), mots també ben integrats, cal preguntar-se: llur bona integració és deguda a l'aparició més tardana del calc o l'aparició més tardana del calc és deguda a llur bona integració?

Hi ha encara, com a cas especial, el de *hands/mans*, en què l'aparició de la forma d'anglicisme patent és posterior a la del calc: això és explicable pel fet que la grafia correcta *hands* no fou mai utilitzada en català, i només les revistes humorístiques (dècada 1921-1930 sobretot) s'atreveriren a utilitzar les grafies *gems* o *hems* (que coincideixen en dècada amb *orsai* i *refli*) quan el seu calc *mans* ja havia estat utilitzat anteriorment.¹²

Finalment, de tots els anglicismes no patents que apareixen al glossari, només en set casos, apareguts en dècades diverses, s'ha donat el fet que no hagin estat mai utilitzats llurs models anglesos: *ala*, *exterior*, *extrem*, *interior* i *línia*, els quals fan referència a l'organització del joc, i *centrar* i *marcar*, casos en què el model anglès seria impossible, donat que es tracten, respectivament, de calcs per analogia i per homofonia precisament en unes formes verbals.

ABREVIATURES

DCVB: Antoni M. Alcover-Francesc de B. Moll, *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, 1930 (1968)-1962.

DLC: *Diccionari de la Llengua Catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1982.

11. Vegeu els articles *forward*, *gol* i *tim* al glossari d'anglicismes patents i, en relació amb *match*, la n. 26 de la p. 185 de la *Misc Badià*.

12. Sobre aquest fenomen, vegeu l'article *hands* al glossari d'anglicismes patents i també la p. 184 de la *Misc. Badià*.

- Fabra: Pompeu Fabra, *Diccionari General de la Llengua Catalana*, Barcelona, 1966⁴.
- GEC: *Gran Enciclopèdia Catalana*, Barcelona, 1969-1980.
- OED: *The Oxford English Dictionary*, Oxford University Press, 12 vols., 1961.
- OEDS: *The Oxford English Dictionary. Supplement and Bibliography*, Oxford University Press, 1961.

BIBLIOGRAFIA

- ALFARO, R.: *Diccionario de anglicismos*, Madrid, Gredos, 1964.
- BÄCKER, N.: *Probleme des inneren Lehnnguts dargestellt an den Anglicismen der französischen Sportsprache*, Tübingen, TBL Verlag Gunter Narr, 1975.
- BECKER, K.: *Sportanglizismen im modernen Französisch*, Meisenheim am Glan, Verlag Anton Hain, 1970.
- DEVOTO, G.: «Lingue speciali. Le cronache di calcio», *Lingua nostra*, I (1939), pp. 17-21.
- DEROY, L.: *L'emprunt linguistique*, Paris, 1956.
- FABRA, P.: «Catalanització de futbol i altres termes esportius», *Converses filològiques* (núms. 489, 490 i 491), Barcelona, Barcino, 1955.
- FERNÁNDEZ GARCÍA, A.: *Anglicismos en el español (1891-1936)*, Oviedo, Gráf. Lux, 1972.
- FIGUEROA, J.: «Léxico del fútbol», *Español actual*, 16 (1970), pp. 1-23.
- FONFRÍAS, E. J.: *Anglicismos en el idioma español de Madrid (afluencia e influencia de anglicismos en el español hablado y escrito en Madrid)*, Barcelona, 1968.
- HAUGEN, E.: «The Analysis of Linguistic Borrowing», *Language*, 26 (1950), pp. 210-223.
- HOPE, T. E.: «The Analysis of Semantic Borrowing», *Essays Presented to C. M. Girdlestone*, 1960, pp. 123-141.
- HUMBLEY, J.: «Vers une typologie de l'emprunt linguistique», *Cahiers de lexicologie*, 25 (1974), pp. 46-70.
- LORENZO, E.: «El anglicismo en el español de hoy», *Arbor*, 32 (1955), pp. 262-274.
- MATORÉ, G.: *La méthode en lexicologie, domaine français*, Paris, 1953.
- MUNTÉ, J.: «Els anglicismes de l'idioma», *Tele/Exprés*, 24-XII-1977, p. 8.
- ORR, J.: «Les anglicismes du vocabulaire sportif», *Le Français moderne*, 3 (1935), pp. 293-311.

- PAYRATÓ, Ll.: *La interferència lingüística. Comentaris i exemples català-castellà*, Barcelona, Curial-Abadia de Montserrat, 1985.
- PRATT, C.: *El anglicismo en el español peninsular contemporáneo*, Madrid, Gredos, 1980.
- PUYAL ORTIGA, J. M.: *Aportación al estudio de las lenguas especiales: terminología futbolística* (tesi de llicenciatura mecanografiada), Universitat de Barcelona, 1972.
- STONE, H.: «Anglicismos en España y su papel en la lengua oral», *Revista de Filología Española*, XLI (1957), pp. 141-160.
- WEINREICH, U.: *Languages in Contact. Findings and Problems*, La Haia-París, Mouton, 1970⁷ (pròleg d'A. Martinet).